

نهم ربیع الاول، نه تنها نخستین روز امامت امام عصر علیه السلام است، بلکه آغاز دوره ای حیاتی و مهم در تاریخ شیعه نیز به شمار می آید. در سال روز نهم ربیع الاول که یادمان آغاز امامت ولی عصر علیه السلام است، تصمیم گرفتیم در چند سطر کوتاه به رخ دادهایی که پس از شهادت امام حسن عسکری علیه السلام در سامرا روی داد، اشاره کنیم.

روز جمعه، هشتم ربیع الاول سال ۲۶۰ هـ.ق، امام حسن عسکری علیه السلام پس از این که نماز صبح را خواندند، بر اثر زهری که هشت روز قبل معتمد به ایشان خورانده بود، به شهادت رسید. این حادثه در شرایطی روی داد که امام یازدهم افزون بر این که مانند پدران خود زمینه را برای غیبت آماده کرده بود، شب پیش از شهادت شان، دور از چشم مأموران خلیفه، نامه های بسیاری به شهرهای شیعه نشین فرستادند. خبر شهادت امام در سراسر شهر سامرا پیچید و مردم به احترام او عزاداری کردند. به گفته مورخان، در روز شهادت امام، سامرا به صحرای قیامت تبدیل شده بود. عثمان بن سعید عمری، به نمایندگی از حجت بن الحسن علیه السلام متصدی غسل و کفن و دفن حضرت شد و بر اساس گفته شیخ صدوق، خود امام زمان علیه السلام با کنار زدن عمویش جعفر که قصد نماز گزاردن داشت، بر بدن پدر بزرگوارش نماز خواند.

حکومت عباسی از مدت ها پیش بر اساس سخن رسول الله صلی الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم السلام مبنی بر این که مهدی فرزند امام حسن عسکری علیه السلام است، امام یازدهم را زیر نظر داشت و مراقب بود تا فرزندی از ایشان نماند، ولی امام یازدهم با پنهان نگه داشتن خبر ولادت فرزندش این نقشه را باطل کرده بود. پس از شهادت امام کم کم خبر فرزندی به نام مهدی علیه السلام پخش شد و تلاش چند باره خلیفه عباسی برای یافتن امام مهدی علیه السلام به نتیجه نرسید.

عثمان بن سعید، نائب اول امام بود و با آغاز غیبت ولی عصر علیه السلام توقیعات حضرت را به شیعیان می رساند. از همین زمان بود که شیعیان برای نخستین بار طعم غیبت را چشیدند. آغاز غیبت صغرا مصادف با آغاز امامت حضرت مهدی علیه السلام بود تا مردم آرام آرام با مفهوم تلخ و دردناک غیبت آشنا شده، بتوانند تا آن زمان که به اشتباه خود پی می برند و به وظایف خود در برابر امامان آگاه می شوند، همچنان دیندار بمانند. در دوران غیبت صغرا چهار نایب خاص، امر وساطت میان امام علیه السلام و شیعیان را به عهده داشته و چنان که خواهیم دید، همه آنها معروف و سرشناس بوده اند. آنان احکام دین را از وجود اقدس امام زمان علیه السلام گرفته و در اختیار شیعیان می گذاشتند. سؤالات [کتبی و شفاهی] ایشان را به حضور امام زمان علیه السلام برده و سپس پاسخ را به شیعیان می رسانیدند و همچنین، وجوه شرعی شیعیان را با وکالتی، که از امام داشتند، می گرفتند [و به حضرت تحویل می دادند یا با اجازه ایشان مصرف می کردند] آنان جمعی بودند که امام حسن عسکری علیه السلام در زمان حیات خود عدالتشان را

تأیید فرمود و همه را به عنوان امین زمان علیه السلام معرفی کرد و بعد از خود، ناظر املاک و متصدی کارهای خویش گردانید، و آنها را با نام و نسب به مردم معرفی نمود.

آغاز امامت امام زمان علیه السلام زمانی برای شادی منتظران

بر اساس تعالیم اسلامی یکی از وظایف مهم هر مسلمان، انتظار ظهور حضرت قائم (عج) است؛ انتظار تحقق وعده الهی بر حاکمیت صالحان و تشکیل دولت اهل بیت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است. اما آیا هیچ می‌دانید که پاداش این انتظار چیست و چه ثمری برای منتظران دارد؟

امام صادق (علیه السلام) در روایت زیر به این پرسش پاسخ می‌دهند:

«الا خبرکم بما لا یقبل الله عزوجل من العباد عملا الا به؟ فقلت: بلی. فقال: شهادة ان لا اله الا الله، و ان محمدا عبده [و رسوله] و الاقرار بما امر الله، و الولاية لنا، و البراءة من اعدائنا - یعنی الائمه خاصه - و التسليم لهم، و الورع و الاجتهاد و الطمانينه، و الانتظار للقائم - علیه السلام - ثم قال: ان لنا دولة یجییء الله بها اذا شاء. ثم قال: من سره ان یکون من اصحاب القائم فلینتظر ولیعمل بالورع و محاسن الاخلاق، و هو منتظر، فان مات و قام القائم بعده کان له من الاجر مثل اجر من ادرکه، فجدوا و انتظروا، هنیا لکم ایتها العصابة المرحومه. (۱)»

سپس [امام] فرمود: برای ما دولتی است که هر زمان خداوند بخواهد، آن را محقق می‌سازد. آنگاه [امام] فرمود: هر کس دوست می‌دارد از یاران حضرت قائم (عج) باشد باید که منتظر باشد و در این حال به پرهیزکاری و اخلاق نیکو رفتار نماید، در حالی که منتظر است، پس چنانچه بمیرد و پس از مردنش قائم (عج)، بپا خیزد، پاداش او همچون پاداش کسی خواهد بود که آن حضرت را درک کرده است، پس کوشش کنید و در انتظار بمانید، گوارا باد بر شما [این پاداش] ای گروه مشمول رحمت خداوند! آیا شما را خبر ندهم به آنچه که خدای صاحب عزت و جلال، هیچ عملی را که جز به آن عمل، از بندگان نمی‌پذیرد؟ گفتم: بله. فرمود: گواهی دادن به این که هیچ شایسته پرستشی جز خداوند نیست و این که محمد (صلی الله علیه و آله) بنده و فرستاده او است، و اقرار کردن به آنچه خداوند به آن امر فرموده، و ولایت ما، و یزاری از دشمنانمان - یعنی خصوص امامان - و تسلیم شدن به آنان، و پرهیزکاری و تلاش و مجاهدت و اطمینان و انتظار قائم (عج).

برای منتظران زمان غیبت همین پاداش بس که نام آنها در زمره یاران امام عصر (عج)، و از جمله کسانی ثبت شود که آن حضرت را به هنگام ظهور همراهی می‌کنند.

تأملی در باب طول عمر امام زمان علیه السلام

امام زمان (عج) منجی عدالت گستری است که به امر حق تعالی سالها از نظرها پنهان و با ظهور وی حق بر جهان حاکم می‌شود، آگاهان برای ظهور وی لحظه‌شماری کرده، با بصیرت دینی و خودسازی زمینه آنرا فراهم می‌آورند. ولادت حضرت مهدی صاحب الزمان در شب جمعه، نیمه شعبان سال ۲۵۵ یا ۲۵۶ هجری بوده است.

در زمان امامت حضرت هادی(ع) اخباری منعکس شد مبنی بر اینکه بزودی فرزندی تولد می یابد که کاخ جباران و ستمکاران را سرنگون و عدل و داد را حاکم می کند .

این اخبار و نگرانی از ظهور مصلحی که پایه های حکومت ستمکاران را متزلزل می کند، حکامان وقت را بر آن داشت که به هر نحو ممکن از تولد نوزاد در آن سالها جلوگیری کنند ، همانند نمرود و فرعون، غافل از اینکه با خواست و اراده خداوند متعال نمی توان مقابله کرد .

در چنین شرایطی حضرت مهدی تولد یافت اما از نظرها مخفی ماند مگر چند شیعه خاص که به حضور آن حضرت می رسیدند.

حضرت مهدی (عج) پنهان می زیست تا امام حسن عسکری (ع) در روز هشتم ماه ربیع الاول سال ۲۶۰ هجری به شهادت رسید . در این روز بنا به سنت اسلامی می بایست حضرت مهدی بر پیکر مقدس پدر بزرگوار خود نماز گزارد تا خلفای ستمگر عباسی نتوانند جریان امامت را تمام شده اعلام و یا بدخواهان آنرا از مسیر اصلی منحرف کنند و وراثت معنوی و رسالت اسلامی و ولایت دینی را به دست دیگران سپارند .

جعفر، برادر امام یازدهم که به جعفر کذاب معروف بود قصد داشت از موقعیت استفاده کرده و به عنوان جانشین بر پیکر امام نماز بگزارد که در این هنگام حضرت مهدی(عج) بر پیکر پدر حاضر شد.

خبر وجود امام عصر خیلی زود در همه جا پیچید و ستمکران را به تکاپو واداشت تا امام را یافته و آن حضرت را به منظور راحتی ستمکاریهای خود از میان بردارند .

به همین دلیل مشیت الهی بر این بود که حضرت از نظرها پنهان شود تا از گزند ستمکاران مصون مانده و شیعیان از وجود پر خیر و برکت آن حضرت محروم نگردند و امام(عج) از ظاهرها نهان اما انوار هدایتش همگان را نویدبخش باشد.

غیبت کوتاه یا غیبت صغری

مدت غیبت صغری بیش از هفتاد سال طول کشید (از سال ۲۶۰ هجری تا سال ۳۲۹) که در این مدت نایبان خاص ، به محضر حضرت می رسیدند و پاسخ نامه ها و سؤالات را به مردم می رساندند . نایبان خاص که افتخار رسیدن به محضر امام را داشتند چهار تن بودند که به " نواب خاص " یا " نایبان ویژه " معروف هستند .

نخستین نایب خاص حضرت مهدی عثمان بن سعید اسدی است . که ظاهرا بعد از سال ۲۶۰ هجری وفات کرد ، و در بغداد به خاک سپرده شد . عثمان بن سعید از یاران و شاگردان مورد اعتماد امام دهم و امام یازدهم بود و خود در زیر سایه امامت پرورش یافته بود .

دومین سفیر و نایب امام (ع) محمد بن عثمان بن سعید فرزند عثمان بن سعید است که در سال ۳۰۵ هجری وفات کرد و در بغداد بخاک سپرده شد . نیابت و سفارت محمد بن سعید نزدیک چهار سال بطول انجامید .

سومین سفیر، حسین بن روح نوبختی بود که در سال ۳۲۶ هجری فوت کرد .
ابوالحسن علی بن محمد سمری چهارمین سفیر و نایب امام حجت بن الحسن است که در سال ۳۲۹ هجری قمری در گذشت و در بغداد دفن شد . مدفن وی نزدیک آرامگاه عالم و محدث بزرگ ثقة الاسلام محمد بن یعقوب کلینی است .

غیبت بلند یا غیبت کبری یا نیابت عامه

این دوره بعد از زمان غیبت صغری آغاز شد و تا امروز ادامه دارد که دوران امتحان و سنجش ایمان و عمل مردم است .

در زمان نیابت عامه ، امام ضابطه و قاعده ای به دست داده است تا در هر عصر، فرد شاخصی که شرایط و ویژگیها در همه ابعاد بر او صدق کند، نایب عام امام عصر باشد و به نیابت از سوی امام ، ولی جامعه باشد در امر دین و دنیا . به همین دلیل در هیچ دوره ای پیوند امام با مردم گسیخته نشده است . امروز که دوران نیابت عامه است ، عالم بزرگی که دارای همه شرایط فقیه و دانای دین بوده است و نیز شرایط رهبری را دارد در رأس جامعه قرار می گیرد و مردم به او مراجعه می کنند و او صاحب " ولایت شرعیه " است به نیابت از حضرت مهدی (عج) .

طول عمر امام زمان علیه السلام

بلندی عمر امام با در نظر گرفتن عمرهای درازی که قرآن به آنها اشاره شده و در کتابهای تاریخی نیز آمده نظیر عمر نوح(ع)، موضوع عجیب و پیچیده ای نیست .

در قرآن کریم آمده است: **وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ**؛ و به راستی نوح را به سوی قومش فرستادیم پس در میان آنان نهصد و پنجاه سال درنگ کرد تا طوفان آنها را در حالی که ستمکار بودند فرا گرفت.(سوره عنکبوت، آیه ۱۴)

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ، لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ؛ و اگر او (حضرت یونس) از زمره تسبیح کنندگان نبود قطعاً تا روزی که برانگیخته می شوند در شکم آن [ماهی] می ماند. (سوره صافات، آیات ۱۴۳ و ۱۴۴)
تورات نیز در شرح زندگی پیشینیان به عمرهای طولانی برخی از آنها اشاره دارد: حضرت آدم ۹۲۰، شیث پسر آدم ۹۱۲، انوش پسر شیث ۹۰۵، لمک ۷۷۷ و حضرت نوح ۹۵۰ سال عمر کردند.

فلاسفه اعتقاد دارند بهترین دلیل برای امکان چیزی، واقع شدن آن است.
ضمن اینکه بی تردید تأملی در کائنات و آنچه در اطراف ما قرار دارد، تأکیدی بر قدرت بیکران خالق هستی بخش است و پس شک نیست اینکه خداوند اراده کند بنده ای بسیار بیشتر از سایرین عمر کند، به هیچ عنوان غیرممکن، بعید و عجیب نیست.

فلسفه غیبت

امام صادق(ع) فرمود: "موضوع غیبت سرّی است از اسرار خداوند و غیبی است از غیوب الهی، چون خدا را حکیم می دانیم باید اعتراف کنیم که کارهایش از روی حکمت صادر می شود؛ گرچه تفصیلش برای ما مجهول باشد." از این حدیث به خوبی آشکار می شود که علت و فلسفه اصلی غیبت، جزء اسرار الهی است و جز ائمه اطهار(ع) کسی نمی داند؛ آنها هم مأذون به بازگو کردن آن نبودند. ولی در پاره ای از روایات ۲ بعضی از حکمت های آن بیان شده که به آنها اشاره می کنیم.

حکمت های غیبت و سرّی از اسرار الهی

غیبت امام مهدی(عج) سرّی از اسرار الهی است که فلسفه اصلی آن بر بندگان مخفی و پوشیده است و تنها بعد از ظهور حضرت روشن خواهد شد.

آزمایش و غربال انسان های صالح

گروهی که ایمان محکمی ندارند باطنشان ظاهر می شود و کسانی که ایمان در اعماق دلشان ریشه کرده به واسطه انتظار فرج، صبر بر شداید و ایمان به غیبت، ارزششان معلوم می گردد. امام موسی بن جعفر(ع) می فرماید: "برای صاحب الامر ناچار غیبتی خواهد بود، به طوری که گروهی از مومنین از عقیده برمی گردند. خدا به وسیله غیبت، بندگانش را امتحان می کند."

حفظ جان امام مهدی (عج)

پیغمبر اکرم(ص) و ائمه اطهار(ع) بارها به مردم گوشزد کرده بودند که دستگاه ظلم و ستم عاقبت به دست مهدی موعود(عج) برچیده می شود و کاخ های بیدادگری را واژگون خواهد کرد وجود مقدس امام زمان(عج) همواره مورد توجه دو گروه قرار می گرفت.

یکی مظلومان و ستم دیدگان که متأسفانه همیشه عده آنان زیاد بوده و هست. آنان به قصد تظلم و امید حمایت و دفاع دور وجود امام زمان(عج) جمع شده تقاضای نهضت و دفاع می کردند و همیشه عده زیادی اطراف امام(ع) را احاطه کرده و انقلاب و غوغایی برپا بود.

گروه دوم زورگویان و ستمکاران خونخوار که بر ملت محروم تسلط یافته و در راه رسیدن به منافع شخصی و حفظ مقام خویش از هیچ عمل زشتی پروا ندارند و حاضرند تمام ملت را فدای مقام خود کنند.

این گروه چون وجود مقدس امام مهدی(عج) را سد راه منافع و مقاصد شوم خود می دیدند ناچار بودند وجود مقدس آن جناب را از میان بردارند و خودشان را از این خطر بزرگ برهانند. در این تصمیم اساسی با هم متحد شده تا قطع ریشه عدالت و دادخواهی هرگز از پای نمی نشستند و خداوند حکیم به وسیله غیبت امام دوازدهم(عج) جانانش را از شر دشمنان حفظ نموده است.

آمادگی پذیرش جهانی

برای ظهور امام مهدی (عج) به عنوان خاتم الاوصیا و منجی بشریت و تحقق یک انقلاب همه جانبه در سطح جهان، علاوه بر وجود رهبری شایسته، قطعاً زمینه و آمادگی جهانی نیز لازم است؛ بنابراین می توان فقدان آمادگی جهان را یکی از فلسفه ها و حکمت های غیبت امام مهدی (عج) برشمرد.

غیبت امام زمان علیه السلام یک سنت الهی

اساساً مساله غیبت در گفتار معصومین (ع) به عنوان یک سنت الهی مطرح شده است که در میان انبیاء پیشین و اوصیای آنها معمول بوده است. بنابر روایات، صالح پیامبر در سن پیری از میان قومش غایب شد و غیبت او مدتی به طول انجامید. به طوریکه چون به میان قومش بازگشت وی را نشناختند.

موسی (ع) نیز مدتی غایب بود و در طی این مدت بنی اسرائیل در حیرت و سرگردانی و رنج بسیار به سر می بردند تا بار دیگر موسی (ع) به نزد آنها بازگشت. چنین غیبت هایی درباره حضرت یونس، یوسف و برخی دیگر از پیامبران نیز ذکر شده است. بنابراین مساله به مانند سنت جاریه ای تلقی شده است که در باره امام زمان (عج) در امت خاتم الانبیا نیز مصداق پیدا می کند.

در آخر، ذکر یک نکته ضروری است و آن اینکه دانش بشری برای کشف بسیاری از امور یارا نیست و توان فهم آنها را ندارد.

بسیاری از اسرار نظام خلقت هنوز برای ما مجهول است و خداوند متعال که در گفتارش جای هیچ شک و تردیدی نیست در کتاب خود از این موضوع اینچنین خبر داده است: "و از دانش تنها مقدار بسیار کمی به شما داده شده است" ۷ و همچنین امام صادق (ع) در باره علت غیبت امام مهدی (عج) می فرماید: "بی گمان برای قائم آل محمد غیبتی است که بطلان خواهان در آن شک می کنند.

"سپس از آن حضرت سوال شد چرا آن حضرت غیبت می کنند؟ ایشان جواب دادند: "برای امری که ما اجازه بیان آن را برای شما نداریم".

منابع:

۱- النعمانی، محمد بن ابراهیم بن جعفر، کتاب الغیبه، ص ۲۰۰، ج ۱۶/المجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۴۰، ح ۵۰.

۲- خبرگزاری مهر - گروه دین و اندیشه